

СПЕЦІАЛЬНІ КЛАСИ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОРЕКЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА РОЗВИТКУ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Анастасія Шведик,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету педагогіки і психології,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
E-mail: anastasiashvedyk@gmail.com

Науковий керівник: **Зоряна Удич**,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
E-mail: u-z@ukr.net

Сучасна освітня парадигма України спрямована на забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх психофізичних особливостей та інших індивідуальних характеристик. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання організації ефективного навчання дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП). Одним із дієвих інструментів у цій сфері є створення та функціонування спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти, які забезпечують необхідні умови для корекційного навчання та розвитку учнів з особливими потребами [1].

Відповідно до статистичних даних Міністерства освіти і науки України, кількість дітей з особливими освітніми потребами, інтегрованих до закладів загальної середньої освіти, щороку зростає. Це зумовлює необхідність удосконалення існуючих та впровадження нових підходів до організації інклюзивного та спеціального навчання [2]. Спеціальні класи стають важливою ланкою в системі освіти, яка забезпечує

індивідуалізований підхід до навчання дітей з ООП, враховуючи їхні особливості та потреби.

Створення та функціонування спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти регламентується низкою нормативно-правових документів, серед яких ключовими є Закон України «Про освіту», Закон України «Про повну загальну середню освіту», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр» та інші документи, що визначають особливості організації освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами [3].

Відповідно до законодавства, спеціальні класи створюються для навчання дітей з особливими освітніми потребами, які не можуть успішно навчатися в інклюзивних класах без постійної підтримки та супроводу, але не потребують цілодобового догляду. Такі класи можуть функціонувати як у спеціальних закладах освіти, так і в закладах загальної середньої освіти [3]. Основною метою створення спеціальних класів є забезпечення оптимальних умов для здобуття освіти дітьми з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей, здібностей та з урахуванням індивідуальних особливостей психофізичного розвитку [1].

Спеціальні класи можуть створюватися для учнів з різними нозологіями, зокрема для дітей із порушеннями слуху, зору, мовлення, опорно-рухового апарату, інтелектуального розвитку, затримкою психічного розвитку, розладами аутистичного спектру тощо. При цьому, важливим принципом організації таких класів є однорідність контингенту учнів за типом порушення розвитку, що дозволяє застосовувати специфічні методи та прийоми корекційної роботи [4].

Наповнюваність спеціальних класів визначається нормативними документами і залежить від категорії дітей. Наприклад, у класах для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку – не більше 12 осіб, з розладами аутистичного спектру – не більше 6 осіб [3].

Освітній процес здійснюється за спеціальними програмами з урахуванням особливостей психофізичного розвитку учнів. Для кожного учня розробляється індивідуальна програма розвитку [1]. Ключовою особливістю є наявність корекційно-розвиткової складової, спрямованої на подолання порушень розвитку учнів, що включає логопедичні заняття, розвиток мовлення, слухового, зорового, тактильного сприймання та інші напрями.

Важливим аспектом корекційної роботи у спеціальних класах є використання специфічних методів та прийомів навчання, які враховують особливості сприймання, уваги, пам'яті, мислення та інших пізнавальних процесів дітей з особливими освітніми потребами. Наприклад, для дітей з порушеннями зору використовуються тактильні посібники, спеціальні підручники зі збільшеним шрифтом або шрифтом Брайля; для дітей з порушеннями слуху – візуальні опори, жестова мова, дактилювання; для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку – спрощення навчального матеріалу, використання наочності, практичні методи навчання тощо.

Корекційна складова освітнього процесу у спеціальних класах реалізується не лише під час корекційно-розвиткових занять, але й інтегрується у зміст навчальних предметів, позакласну та позашкільну роботу. Це дозволяє забезпечити комплексний підхід до корекції порушень розвитку учнів та формування необхідних компетентностей.

Ефективність корекційного навчання та розвитку учнів з особливими освітніми потребами у спеціальних класах значною мірою залежить від організації психолого-педагогічного супроводу. Командний підхід до супроводу учнів передбачає співпрацю вчителів, вихователів, асистентів вчителів, практичних психологів, соціальних педагогів, корекційних педагогів, логопедів, реабілітологів та інших фахівців залежно від потреб дитини [2].

Психолого-педагогічний супровід учнів спеціальних класів включає: психолого-педагогічну діагностику особливостей розвитку учнів; розробку

та реалізацію індивідуальних програм розвитку; моніторинг динаміки розвитку учнів та ефективності корекційно-розвиткової роботи; консультування батьків щодо особливостей розвитку та навчання їхніх дітей; надання методичної допомоги педагогам щодо організації освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами [2]. Важливим аспектом психолого-педагогічного супроводу є створення сприятливого психологічного клімату у класі, формування толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, забезпечення умов для їхньої соціалізації та інтеграції у шкільне середовище [1].

У спеціальних класах мають працювати вчителі з вищою дефектологічною освітою або відповідною перепідготовкою [3]. Також залучаються фахівці різних спеціальностей: логопеди, сурдопедагоги, тифлопедагоги, психологи та інші. Важливим є постійне підвищення кваліфікації педагогічних працівників [2].

Матеріально-технічне забезпечення спеціальних класів має відповідати потребам учнів: для дітей з порушеннями зору — тактильні посібники, підручники зі шрифтом Брайля; для дітей з порушеннями слуху — звукопідсилювальна апаратура; для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату — спеціальні меблі тощо. У закладі освіти мають бути облаштовані спеціальні кабінети для корекційно-розвиткових занять [1].

Ефективність навчання значною мірою залежить від участі батьків у освітньому процесі. Взаємодія з батьками передбачає інформування про особливості розвитку їхніх дітей, залучення до розробки індивідуальних програм розвитку, навчання прийомам корекційно-розвиткової роботи та психологічну підтримку [2].

Спеціальні класи є важливим інструментом корекційного навчання та розвитку учнів з особливими освітніми потребами, який забезпечує реалізацію їхнього права на якісну освіту з урахуванням індивідуальних особливостей та потреб. Ефективність функціонування спеціальних класів визначається низкою факторів, серед яких ключовими є

відповідність нормативно-правовим вимогам, правильна організація освітнього процесу, наявність корекційної складової, кваліфіковані педагогічні кадри, належне матеріально-технічне забезпечення та ефективна взаємодія з батьками.

Перевагами спеціальних класів є можливість створення оптимальних умов для навчання дітей з однотипними порушеннями розвитку, застосування специфічних методів та прийомів корекційної роботи, забезпечення індивідуального підходу до кожного учня, а також можливість соціалізації дітей з особливими освітніми потребами у середовищі закладу загальної середньої освіти [1].

Водночас, спеціальні класи мають певні обмеження, зокрема, вони не можуть забезпечити повну інклюзію дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітнє середовище, що може обмежувати можливості їхньої соціальної інтеграції. Тому важливо розглядати спеціальні класи як один із варіантів організації освіти для дітей з особливими освітніми потребами, який може бути оптимальним на певному етапі їхнього розвитку.

Наразі в Україні стартував у 2024 р. новий проєкт: «Психолого-педагогічне забезпечення якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами, спрямований на їх інтеграцію у загальноосвітній простір за умов впровадження інноваційних моделей освітніх послуг», який триватиме до вересня 2026 р. Його метою є створення сучасної системи підтримки, що дозволить дітям з ООП навчатися ближче до дому та максимально розвивати свій потенціал. Ініціаторкою проєкту стала радниця — уповноважена з прав дитини та дитячої реабілітації Дар'я Герасимчук, яка працювала над його розробкою у співпраці з Міністерством освіти і науки України та Координаційним центром з розвитку сімейного виховання і догляду за дітьми за підтримки Фонду «Люмос Україна». Впровадження проєкту відбувається у закладах освіти Житомирської, Київської, Львівської областей та м. Києва [4]. Очікуємо на

результати та ґрунтовний аналіз перспектив впровадження спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти.

Перспективними напрямками розвитку системи спеціальних класів є удосконалення нормативно-правової бази, підвищення кваліфікації педагогічних працівників, розробка сучасних програм та методик корекційного навчання, впровадження інноваційних технологій, покращення матеріально-технічного забезпечення, а також посилення взаємодії з інклюзивними класами та загальноосвітнім середовищем з метою створення оптимальних умов для соціалізації та інтеграції дітей з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел

1. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: Монографія. К. : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с. Національна стратегія розвитку інклюзивної освіти на 2020-2030 роки. (2019). Київ: МОН України.
2. Національна стратегія розвитку інклюзивної освіти на 2020-2030 роки. (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text>
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр» від 6 березня 2019 р. № 221. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-2019-%D0%BF#Text>
4. Наказ Міністерства освіти і науки України від 28 листопада 2024 р. № 1678 Про реалізацію інноваційного освітнього проєкту на всеукраїнському рівні за темою «Психолого-педагогічне забезпечення якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами в умовах інноваційних моделей надання їм освітніх послуг» у жовтні 2024 – вересні 2026 рр. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-realizatsiiu-innovatsiinoho-osvitnoho-proiektu-na-vseukrainskomu-rivni-za-temoiu-psykholoho-pedahohichne-zabezpechennia-iakisnoi-osvity-ditei-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy-v-umovakh-in>